Ferran Sunyer, l´Hawking català, ens va deixar fa 48 anys

Va rebre oferiments de França i els Estats Units per establir-s´hi i a Figueres té un centre formatiu amb el seu nom

Ferran Sunyer a Vilajoan amb els seus.

JOAN FERRERÓS

A més d'haver nascut a l'Empordà, Ferran Sunyer (Figueres, 1912 – Barcelona, 27/12/1967) va passar els llargs estius de quasi tota la seva vida a Vilajoan, llogarret amb temple romànic i castell gòtic, ubicat a peu de Fluvià i agregat a Garrigàs. Jo, que sóc d'aquest poble, de petit i de gran he sentit comentar a la meva mare, plena d'admiració, un breu relat del que havia viscut de jove: a can Sunyer de Vilajoan hi passava temporades un home molt savi que portaven en cadira de rodes perquè era totalment impedit fins al punt que la mare i les cosines li havien de fer tot; i que, quan havia d'arreglar papers a l'Ajuntament de Garrigàs –perquè, aclareix, la propietat la portava ell–, els masovers pujaven ell i cadira a un tamborell collat a una mula i l'acompanyaven al lloc precís.

Amb el temps hem anat sabent coses, poques, de l'extraordinari matemàtic fins que tres realitats han fet més visible la figura del geni: les seves cosines van instituir el 1983 la Fundació que porta el seu nom; el novel·lista Màrius Serra va escriure Plans de futur (2012), novel·la basada en la seva vida, i, sobretot, el matemàtic Antoni Malet va publicar Ferran Sunyer i Balaguer (1995), el que és molt més que una densa biografia.

Entre Barcelona i Vilajoan

De família de classe mitjana alta, els seus pares van ser Ricard Sunyer i Milonas, metge, el darrer de la nissaga, i Àngela Balaguer i Casadevall. Va néixer amb una atròfia greu del sistema nerviós i el pronòstic dels metges va ser que moriria aviat i que, conseqüentment, no calia pas que li esmercessin esforços dels que es dediquen a qualsevol criatura diguem-ne corrent. Tot i que després la ciència ha certificat que no hi va tenir res a veure, la mare va viure sempre amb el pes a la consciència que el mal del seu fill es devia a una caiguda que havia patit estant embarassada.

Mentre pensaven que el petit Ferran se n'aniria un dia o altre, quan té dos anys mor el pare de tuberculosi. I no

acaben pas les desgràcies familiars; el cunyat d'Àngela abandona la seva família: els seus fills Maria, Àngela i Ferran, i la seva muller, que mor poc després també de tuberculosi.

Els tres cosins de Ferran Su nyer són acollits per Àngela Balaguer talment que si fossin fills seus; aquesta mare i tia, d'una gran riquesa moral, amb el fill Ferran i els tres nebots construiran un grup familiar fermament cohesionat tota la vida.

Ferran Sunyer, a Barcelona, viurà al carrer d'Àngel Guimerà del barri de Tres Torres; s'hi estarà sempre llevat de les temporades a Vilajoan i d'algunes estades estivals a Roses –li agradava molt el mar i que el portessin en barca– a cal seu cosí Jaume, fill d'un germà del pare. Les propietats familiars són escasses, bàsicament el mas i terres de Vilajoan, i les rendes són petites; amb el temps subsistiran del que guanyi Ferran com a matemàtic, que serà sempre poc a causa del buit a què el releguen la universitat i els organismes científics franquistes. Només als darrers anys, gràcies al seu inescamotejable prestigi, ell i les seves cosines gaudiran d'un cert confort.

Quant a les despeses, cal tenir present només un detall: per poder fer els mínims desplaçaments –a l'època les barreres arquitectòniques eren nombroses–, li eren imprescindibles un xofer i un vehicle adaptat, que va ser un taxi londinenc per les facilitats d'accés que va descobrir-hi de resultes d'un viatge al Regne Unit. Quan el matemàtic mor inesperadament deixa el mas a les seves estimades Àngels i Maria, les cosines que l'han acomboiat ininterrompudament, les quals, per poder pagar els drets de l'herència, han de vendre's el retrat que Salvador Dalí, amic de tots plegats, havia fet el 1925 a Maria Carbona i Balaguer; avui aquest quadre pot veure's al Canadà, penjat al Museu de Fine Arts de Mont-real.
Un bon dia, quan Ferran tenia quatre anys, mentre algú fullejava La Vanguardia, la criatura, que era una mica més enllà, es va posar a llegir en veu alta una esquela que portava el diari; per a la mare va representar una forta impressió descobrir que el nen no només no estava incapacitat per aprendre, sinó que disposava d'una intel·ligència superior a la de qualsevol altra criatura. Des d'aquell instant Àngela es dedicarà en cos i ànima a l'educació de Ferran fins on ella pugui arribar. Després el noi va poder disposar dels llibres de text del seu cosí, que estudiava enginyeria a l'Institut Químic de Sarrià, i els de la Biblioteca de Catalunya gràcies a les facilitats excepcionals de préstec que li concediran.

Ferran va necessitar sempre que li escrivissin qualsevol cosa que volgués apuntar; pel seu compte només va arribar a ser capaç de passar les pàgines d'un llibre que li havien col·locat en un suport adequat. Tenia una memòria prodigiosa –fou un gran jugador d'escacs– que emmagatzemava tot el que posteriorment, la mare primer –mor el 1955– i les cosines després, li posarien per escrit tot i no entendre-hi absolutament res; aquests jocs d'escacs, així com reunions amb amics, es feien a casa seva els dissabtes o diumenges a la tarda amb gran gust de Ferran que més aviat escoltava i observava.

El CSIC i la marginació oficial

Quan Sunyer va veure que havia de sortir de l'espai clos que l'havia mantingut l'autodidactisme, va sentir-se menystingut per les autoritats espanyoles responsables de la investigació, que el van relegar a un exili interior.

A Sunyer, li és permès de treballar des de 1948 al Centro Superior de Investigaciones Científicas (CSIC), la institució oficial que va establir el franquisme, li donen l'estatus de col·laborador amb una beca ridícula –menys que la d'un becari– anual renovable. Aquesta situació es va mantenir llargs anys i l'excusa era que el matemàtic, malgrat els premis i els reconeixements internacionals que anava rebent, no tenia títols oficials. Per això Sunyer va decidir sotmetre's als diplomes. A l'Institut Maragall el 1957 va treure's el títol de batxiller, tot en una sola convocatòria; el 1959 obté la llicenciatura en matemàtiques a la universitat amb Premi Extraordinari, i finalment el doctorat a Madrid el 1960, el títol més fàcil perquè, per a la tesi, només havia d'escollir un dels seus múltiples treballs d'investigació.

Ignorat per la universitat –cap dels matemàtics que llavors es formaven i la majoria dels que es formen avui el coneixia ni el coneix–, va ser amic de Ricardo San Juan, un outsider exalumne de Julio Rey Pastor, que treballava també en el camp de l'anàlisi matemàtica; Sunyer, tot i ser menystingut per les autoritats responsables de la recerca de l'època, i Lluís Santaló, gironí exiliat a l'Argentina, van ser dos d'entre els més grans matemàtics de la segona meitat del s. XX.

De l'aïllament al món

El 1933 va detectar un error en un llibre d'àlgebra de Joseph Alfred Serret, però no assoleix ser atès per l'Acadèmia de Ciències de París fins que el 1939 Sunyer publica a Comptes rendus de l'Académie des Sciences de París una nota sobre transformacions de les fórmules de sumabilitat, un tema pertanyent a l'anàlisi, la seva especialitat preferida. Contacta amb matemàtics francesos de prestigi internacional, sobretot dos que esdevindran essencials en el seu progrés com a investigador reconegut internacionalment. Van ser Jacques Hadamard, que es féu conegut en la postguerra mundial pel seu Assaig sobre la psicologia de la invenció en el domini de les matemàtiques (1945), i Szolem Mandelbrojt a qui, acabada la Guerra Mundial, Su nyer envia el treball Sur la substitution d'une valeur exceptionnelle par une propriété lunaire, que li serà publicat (un cop millorada la redacció en francès i adoptat l'estil matemàtic estàndard) a la prestigiosa Acta Mathematica, únic espanyol que en aquells anys hi va publicar i que li obrirà portes i reconeixement; Mandelbrojt li arriba a oferir el títol de doctor i treballar amb ell a París, però Sunyer no vol deixar el seu país.

El seu cosí l'enginyer Ferran Balaguer, exiliat a París des del 1939, li fa de pont amb aquests científics i en general amb la comunitat matemàtica internacional a la qual es va integrant; el 1948 l'investigador esdevé membre de l'AMS (American Mathematical Society) que li facilita les trameses de la Mathematical Reviews.

Sunyer, per buscar el reconeixement espanyol, va publicant en revistes estatals, i presentant-se i guanyant premis fins que el 1956 rep el Premio Nacional Francisco Franco, que amb plaer confessat s'estalviarà d'anar a recollir personalment perquè és en un congrés a Niça (1957). Des d'aquest moment cobra una mica més del CSIC, però és des de 1961 que podran, ell i les cosines, viure amb més comoditats perquè és contractat com a investigador per la U.S. Navy.

El 1965 és invitat pels EUA a visitar les institucions científiques i, si ho desitja, a establir-s'hi; una proposta semblant a la que havia rebut de les instàncies acadèmiques franceses, però Ferran Su nyer es resisteix a abandonar Catalunya.
Divuit dies abans de morir per una crisi cardíaca, el CSIC l'havia tot just nomenat investigador numerari.

Militant catalanista

Sunyer estimava el seu país i la seva llengua; malgrat que en el DNI constés com a Fernando Suñé Balagué, en ple franquisme no va deixar mai d'escriure insistentment en els papers oficials nom i cognoms normalitzats ortogràficament en català: Ferran Sunyer i Balaguer. Després d'un primer desaire a causa de les seves limitacions físiques, el 1948 Sunyer va obtenir de l'IEC el premi Prat de la Riba per Una nova generalització de les funcions gairebé periòdiques i des de 1959 va ser director de la Societat Catalana de Matemàtiques de l'IEC i va anar consolidant un treball decisiu en la modernització del lèxic matemàtic català.

Font del document:
http://www.emporda.info/fets-gent/2015/12/27/ferran-sunyer-lhawking-catala-deixar/297233.html?utm_source=rss